

Waar je wiegje staat... de kans op een universitaire studie en de locatie van de basisschool

Dienst Uitvoering Onderwijs

Afdeling Informatieproducten

Susanne Lepoeter en Erik Fleur

Datum: 6 februari 2025

Status rapport: definitief

Samenvatting

Verschillende onderzoeken hebben laten zien dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs steeds beter is gewaarborgd. In de praktijk vinden sommige leerlingen echter nog steeds makkelijker de weg naar het hoger onderwijs dan anderen. Deze studie kijkt naar de regionale component van kansengelijkheid over een langere periode. Hierbij gaan we uit van leerlingen die tussen 2010/2011 en 2013/2014 in groep 8 van de basisschool zaten. Deze leerlingen volgen we gedurende 10 jaar en kijken welk deel in die periode op de universiteit terecht komt. Niet alle basisschoolleerlingen blijken evenveel kans te hebben om naar de universiteit te kunnen. In sommige regio's gaat bijna 40% van alle basisschoolleerlingen een universitaire opleiding doen, terwijl dat in andere regio's soms slechts iets meer dan 10% is. Dit verschil is constant gedurende de gehele onderzoeksperiode. Het is niet zo dat dit volledig vanuit de eindtoetscores kan worden verklaard. Van de leerlingen met een score van 545 of hoger (corresponderend met een vwo-toetsadvies) gaat in sommige regio's ruim 80% naar de universiteit; in andere regio's geldt dit voor iets meer dan de helft van de leerlingen. Ook de sociaal-economische achtergrond verklaart niet alle verschillen. Er zijn regio's waar bovengemiddeld veel ouders een hbo- of wo-opleiding hebben, terwijl het aandeel leerlingen dat naar de universiteit gaat laag is. Er speelt dus een regionale factor mee die we in dit onderzoek wel hebben gesignaleerd en beschreven, maar niet helemaal kunnen duiden. Nader onderzoek is hiertoe aangewezen.

1. Inleiding

Over gelijke kansen is in de laatste jaren veel gepubliceerd. In de Staat van het Onderwijs wordt al enkele jaren getoond dat schooladviezen van kinderen met een gelijke toetsscore structureel verschillen voor leerlingen met theoretisch- en praktisch opgeleide ouders (Inspectie van het Onderwijs, 2019).

In het voortgezet onderwijs hebben leerlingen met theoretisch opgeleide ouders een voordeel (Elffers, 2022). Op papier lijkt de toegankelijkheid van het hoger onderwijs steeds beter gewaarborgd – verschillen in directe instroom in het hbo en de universiteit op basis van gender, opleidingsniveau van ouders en migratieachtergrond zijn in steeds mindere mate aanwezig (Van den Broek et al., 2022). In de praktijk vinden sommige leerlingen echter makkelijker de weg naar het hoger onderwijs dan anderen (Visser et al, 2022) of kiezen ervoor om niet in het hoger onderwijs door te leren, ook al hebben ze wel de juiste kwalificaties (Herpen et al, 2021). Door de Universiteit van Amsterdam en de Hogeschool van Amsterdam wordt aan de hand van focusgroep interviews en een vragenlijstonderzoek gekeken naar welke mogelijkheden leerlingen zien om het hoger onderwijs te bereiken en welke obstakels ze daarbij op de weg verwachten. Hierover is tijdens de Onderwijs Research Dagen 2023 een posterpresentatie gegeven (Van Wanrooij et al, 2023).

Waar een kind opgroeit, kan beïnvloeden hoeveel kansen een kind krijgt. Kinderen van ouders met een relatief laag inkomen of een meer praktisch opleidingsniveau krijgen vaker een lager schooladvies dan zou volgen uit hun score op de eindtoets (Bouma en Ezzeroili, 2021; De Voogd, 2020). Uit de Kansentlas van het SEO volgt bovendien dat de regio waarin iemand opgroeit uiteindelijk ook grote invloed heeft op het inkomen als volwassene. Hieruit zou je kunnen concluderen dat de kansenongelijkheid in het onderwijs waarschijnlijk doorwerkt in de overstap naar de arbeidsmarkt (Ter Weel et al, 2021). Een deel van de regionale verschillen komt voort uit de bevolkingsopbouw. In een stedelijke omgeving zijn bijvoorbeeld meer theoretisch opgeleide ouders (Bouma en Ezzeroili, 2021).

Dit heeft direct invloed op de onderwijskansen van kinderen in de regio omdat kinderen met theoretisch opgeleide ouders vaker een hoger¹ schooladvies krijgen (Meijer, 2020). Leraren zijn hiertoe geneigd vanwege het idee dat kinderen thuis genoeg hulp kunnen krijgen als ze dat nodig hebben. Ook zijn er aanwijzingen dat ouders in landelijke gebieden wellicht eerder geneigd zijn om een lager advies voor hun kind te accepteren (Bouma en Ezzeroili, 2021).

De discussie rondom kansongelijkheid en onder advisering lijkt zich vooral in de Randstad af te spelen. Dit maakt het waarschijnlijk dat zowel ouders als docenten in de stedelijke gemeenten zich daar meer mee bezig houden. Ook kan de visie op advisering per school verschillen, het kan van de school afhangen of leerlingen over het algemeen onder- of overgeadviseerd worden.

Wat steeds duidelijker is geworden, is dat leren niet alleen een cognitief, maar ook een sociocultureel proces is (Van de Weerd, 2023). Al langer wordt onderkend dat er een hiërarchie in termen van prestige wordt onderscheiden waarin het werken met 'het hoofd' als waardevoller wordt gezien dan werken met 'de handen'. Jongeren die het vwo volgen en daarmee worden voorbereid op een universitaire studie beschouwen zichzelf als onderdeel van een elite terwijl leerlingen in de beroepskolom voornamelijk een afstand zien tot het bereiken van een echt 'hoge' positie (Van den Bulk, 2011). Wat echter minder bekend is, is dat dergelijke gevoelens mogelijk niet over het gehele land voorkomen maar kunnen verschillen afhankelijk van de woonplaats. Onze hypothese is dat het in sommige gebieden de norm is dat je gaat studeren als je ook maar enigszins de kans hebt. In andere gebieden is juist de norm dat je zo snel mogelijk instroomt in de (regionale) arbeidsmarkt. Je zou dit kunnen zien als een vorm van kansongelijkheid: een leerling heeft niet gekozen voor de woonplek maar zijn of haar toekomst wordt er wel door bepaald. Dit onderzoek geeft hier meer zicht op. Hierbij is het doel niet dat iedereen naar het wo zou moeten gaan, maar dat leerlingen die dat willen en de capaciteiten hebben naar het wo kunnen gaan.

¹ In dit rapport gebruiken we de termen theoretisch en praktisch om het opleidingsniveau aan te geven. In sommige gevallen, zoals bijvoorbeeld bij een schooladvies, ontkomen we er niet aan te spreken over laag en hoog om geen onnodig complexe tekstconstructies te krijgen.

De hoofdvraag die we beantwoorden is: *Verschildt de kans om op een universiteit te komen voor basisschoolleerlingen uit verschillende regio's?*

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden, geven we antwoord op de volgende subvragen:

- a) Verschillen regio's in het percentage leerlingen uit groep 8 dat naar de universiteit gaat?
- b) Zien we dit verschil gedurende de gehele onderzoeksperiode?
- c) Welke factoren hangen samen met deze regionale verschillen?
- d) Gaan leerlingen uit verschillende regio's via verschillende routes naar de universiteit?

2. Methodologie

Voor dit onderzoek hebben we gebruik gemaakt van de gegevens van alle leerlingen die in schooljaren 2010-2011 tot en met 2013-2014 in groep 8 van het basisonderwijs zaten en hier een Centrale Eindtoets hebben gedaan. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, volgen we de leerlingen uit de vier cohorten gedurende 10 jaar om te bepalen welk deel van deze leerlingen aan een universitaire opleiding begint. Voor de regio's gaan we uit van de meest recente indeling in Doorstroompunt-regio's (voorheen waren dit de RMC-regio's).

3. Resultaten

3.1 Leerlingen uit groep 8 die binnen tien jaar op het wo terechtkomen, landelijk

In de periode 2010/2011 t/m 2013/2014 zitten er ieder jaar ongeveer 160 tot 177 duizend leerlingen in groep 8 van het primair onderwijs (tabel 1). Bijna 20 procent van de leerlingen uit ieder cohort is binnen 10 jaar terug te vinden in het wetenschappelijk onderwijs. Hierbij is sprake van een zeer lichte afname. Waar in 2010/2011 nog 19,6 procent van alle leerlingen binnen 10 jaar een universitaire studie volgt, is dat in 2013 nog 19,3%.

Tabel 1.

Aantal leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs en het aantal en aandeel hiervan dat binnen 10 jaar op het wo terecht komt

cohort	aantal leerlingen	naar het wo	percentage
2010-2011	160857	31570	19,6%
2011-2012	171192	33235	19,4%
2012-2013	177284	34211	19,3%
2013-2014	176912	34103	19,3%

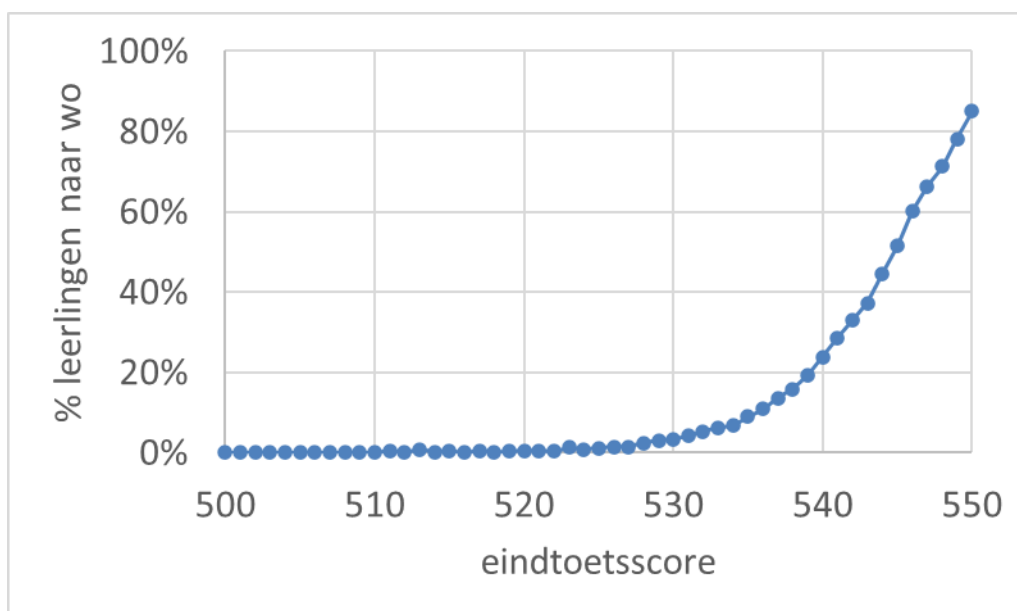
Leerlingen verschillen van elkaar wat betreft hun cognitieve vermogens. Doorgaans zullen leerlingen die 'beter kunnen leren' vaker op de universiteit terecht komen dan andere leerlingen. Over de cognitieve vermogens van leerlingen hebben we strikt gesproken geen gegevens. Wel weten we wat hun eindtoetsscore in groep 8 was, zodat we dit kenmerk als ruwe indicatie kunnen gebruiken. De eindtoetsscore hangt duidelijk samen met de kans dat iemand binnen 10 jaar op de universiteit komt. In Figuur 1 wordt aangegeven welk deel van de leerlingen die een eindtoets deden in 2010/2011 binnen 10 jaar op de universiteit komt, uitgesplitst naar de score die ze haalden op die toets.

Leerlingen met een eindtoetsscore van 526 en lager komen niet of nauwelijks op de universiteit terecht. Elk punt hoger zorgt voor een iets grotere kans om binnen tien jaar het wetenschappelijk onderwijs te bereiken. Van de leerlingen met een eindtoetsscore van 539 komt ongeveer 20 procent van de leerlingen op de universiteit terecht. Daarna gaat het harder. Bij een score van 545 komt meer dan de helft (52%) van de leerlingen op een universiteit, bij een score van 550 geldt dit voor 85 procent van de leerlingen.

Figuur 1.

Percentage leerlingen uit groep 8 tussen 2010/2011 en 2013/2014 dat binnen 10 jaar gaat studeren, uitgesplitst naar de behaalde eindtoetsscore

De eindtoetsscore kan worden geclusterd tot een zogenaamd toetsadvies. Hierbij is een score tussen 500 en 532 gelijk aan een advies voor één van de leerwegen van het vmbo, een score tussen 532 en 545 een advies vmbo-t/havo, havo, havo/vwo en een score van 545 en hoger een vwo advies. Logischerwijs komen met name leerlingen met dit laatstgenoemde toetsadvies relatief vaak op het wo terecht (63,2% in onze onderzoekspopulatie). Dit is aanzienlijk vaker dan leerlingen met een vmbo-advies (1,3%) of één van de adviezen waarin havo zit (16,7%).

Niet alle leerlingen komen daadwerkelijk terecht op het niveau dat volgt uit het advies dat ze vanuit de basisschool krijgen. In het derde leerjaar van het vo zit landelijk bijna een kwart (23%) van alle leerlingen op het vwo en eveneens bijna een kwart (23%) op de havo. De overige leerlingen zitten op het vmbo of het praktijkonderwijs. Uiteindelijk haalt bijna een vijfde van de leerlingen een vwo diploma. Het grootste deel (ruim 18% van alle leerlingen vanuit groep 8 van de basisschool) behaalt alleen een vwo diploma; iets meer dan één procent van de leerlingen haalt eerst een havo diploma en daarna nog een vwo diploma. Als een vergelijking wordt gemaakt tussen het derde leerjaar en het halen van een diploma valt op dat er een verschuiving plaatsvindt tussen het vwo en de havo. Er halen minder leerlingen een vwo diploma dan er in het derde leerjaar van het vwo zitten, terwijl er meer leerlingen een havo diploma halen dan er in het derde leerjaar van de havo zitten.

Tabel 2.

Aandeel leerlingen, naar niveau in het derde leerjaar en behaald diploma, als percentage van de leerlingen uit groep 8 van het basisonderwijs

	3 ^e leerjaar				Diploma behaald		
	pro of vmbo	havo	vwo	geen havo of vwo	havo	havo + vwo	vwo
2010	53,6%	23,4%	23,0%	54,0%	26,3%	1,4%	18,3%
2011	54,2%	23,1%	22,7%	54,4%	26,1%	1,3%	18,2%
2012	54,4%	22,7%	22,9%	54,7%	25,8%	1,2%	18,3%
2013	53,9%	23,0%	23,1%	54,6%	25,7%	1,2%	18,5%
gemiddeld	54,0%	23,0%	22,9%	54,4%	25,9%	1,3%	18,4%

Uit de literatuur is bekend dat meisjes wat vaker naar de universiteit gaan dan jongens. (CBS, 2023; Brakel, M. van den et al., 2020; Onderwijsraad, 2020). In onze vier cohorten vinden we dat eveneens terug. Jaarlijks komt ongeveer 18 procent van de jongens uit groep 8 binnen 10 jaar op de universiteit en ongeveer 21 procent van de meisjes.

Tabel 3.

Percentage leerlingen groep 8 dat binnen 10 jaar op de universiteit komt, naar geslacht

	man	vrouw
2010	18,4%	20,8%
2011	17,7%	21,1%
2012	17,7%	20,9%
2013	17,4%	21,2%

Zeker de laatste jaren is aandacht voor de sociaal-economische achtergrond van jongeren (SER, 2021; Schils, 2021). Ook dit kenmerk speelt een rol bij de kans om naar de universiteit te gaan. Door de registergegevens te koppelen aan gegevens van het CBS over de opleidingen van de ouders van leerlingen en het huishoudinkomen krijgen we een beter zicht op de sociaal-economische achtergrond van de leerlingen die tussen 2010 en 2013 in groep 8 van de basisschool zaten.

Het hebben van theoretisch opgeleide ouders is duidelijk van invloed op de studiekansen van de leerlingen. Van de leerlingen van wie beide ouders een hbo- of universitaire opleiding hebben, komt tweederde binnen 10 jaar op de universiteit terecht. Als één van de ouders een hbo of universitaire opleiding heeft, geldt dat voor ruim twee op de vijf leerlingen. Van de leerlingen die geen theoretisch opgeleide ouders hebben, komt 14 tot 15 procent binnen 10 jaar op de universiteit terecht².

² De verschillen worden waarschijnlijk veroorzaakt door een combinatie van nature & nurture. Gezien de beschikbare informatie is het voor dit onderzoek niet mogelijk om hier onderscheid tussen te maken.

Tabel 4.

Percentage leerlingen uit groep 8 van de basisschool dat binnen 10 jaar naar de universiteit gaat, naar opleiding van de ouders

	2010	2011	2012	2013	gemiddeld
Geen theoretisch opgeleide ouders	15,2%	14,8%	14,4%	14,0%	14,6%
Één theoretisch opgeleide ouder	43,9%	43,0%	42,1%	41,5%	42,6%
Twee theoretisch opgeleide ouders	65,9%	66,0%	66,3%	64,8%	65,6%

Een ander aspect dat iets zegt over de sociaal-economische achtergrond van leerlingen betreft het huishoudinkomen. We hebben hiertoe de gegevens over dit inkomen op landelijk niveau ingedeeld in drie klassen, namelijk het 1e-25e percentiel, het 26e-74e percentiel en het 75e-100e percentiel. Met name leerlingen van wie de ouders in het 1^e tot 25^e percentiel – dat wil zeggen de hoogste inkomens - zitten, treffen we vaak binnen 10 jaar op de universiteit aan. Opvallend is dat er weinig verschil is tussen leerlingen uit het 25^e tot 75e percentiel en leerlingen uit het 75e tot 100e percentiel. Sterker, leerlingen uit het 75e tot 100e percentiel gaan iets vaker binnen tien jaar naar de universiteit dan leerlingen uit het 25e tot 75e percentiel. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat er vermoedelijk relatief veel éénouder huishoudens in het 75e tot 100e percentiel zitten³.

Tabel 5.

Percentage leerlingen uit groep 8 van de basisschool dat binnen 10 jaar naar de universiteit gaat, naar huishoudinkomen

	2010	2011	2012	2013	gemiddeld
1 ^e - 25 ^e percentiel	40,5%	38,8%	36,3%	31,1%	37,0%
25 ^e - 75 ^e percentiel	11,7%	12,3%	13,2%	14,1%	12,9%
75 ^e - 100 ^e percentiel	13,4%	14,0%	15,8%	18,3%	15,7%

³ Het valt buiten de scope van dit onderzoek om hier nader onderzoek naar te doen.

In deze paragraaf beschreven we dat ongeveer een vijfde van de leerlingen uit groep 8 binnen tien jaar aan een universitaire studie begint. Er is een duidelijk verband tussen de score die een leerling haalt op de eindtoets en de kans om te gaan studeren. Meisjes gaan iets vaker studeren dan jongens. Leerlingen met twee hbo of universitair geschoolde ouders gaan vaker studeren dan leerlingen van wie één ouder heeft gestudeerd (66 procent om 43 procent). De kans dat een leerling uit groep 8 zonder hbo of universitair geschoolde ouders binnen 10 jaar gaat studeren, is betrekkelijk klein (15%). Indien het huishoudinkomen in het 1e-25e percentiel zit, gaan leerlingen vaker studeren dan wanneer het huishoudinkomen lager is. In de volgende paragraaf kijken we naar de regionale kans van leerlingen uit groep 8 om binnen tien jaar te gaan studeren.

3.2 Leerlingen uit groep 8 die binnen tien jaar op het wo terechtkomen, regionaal

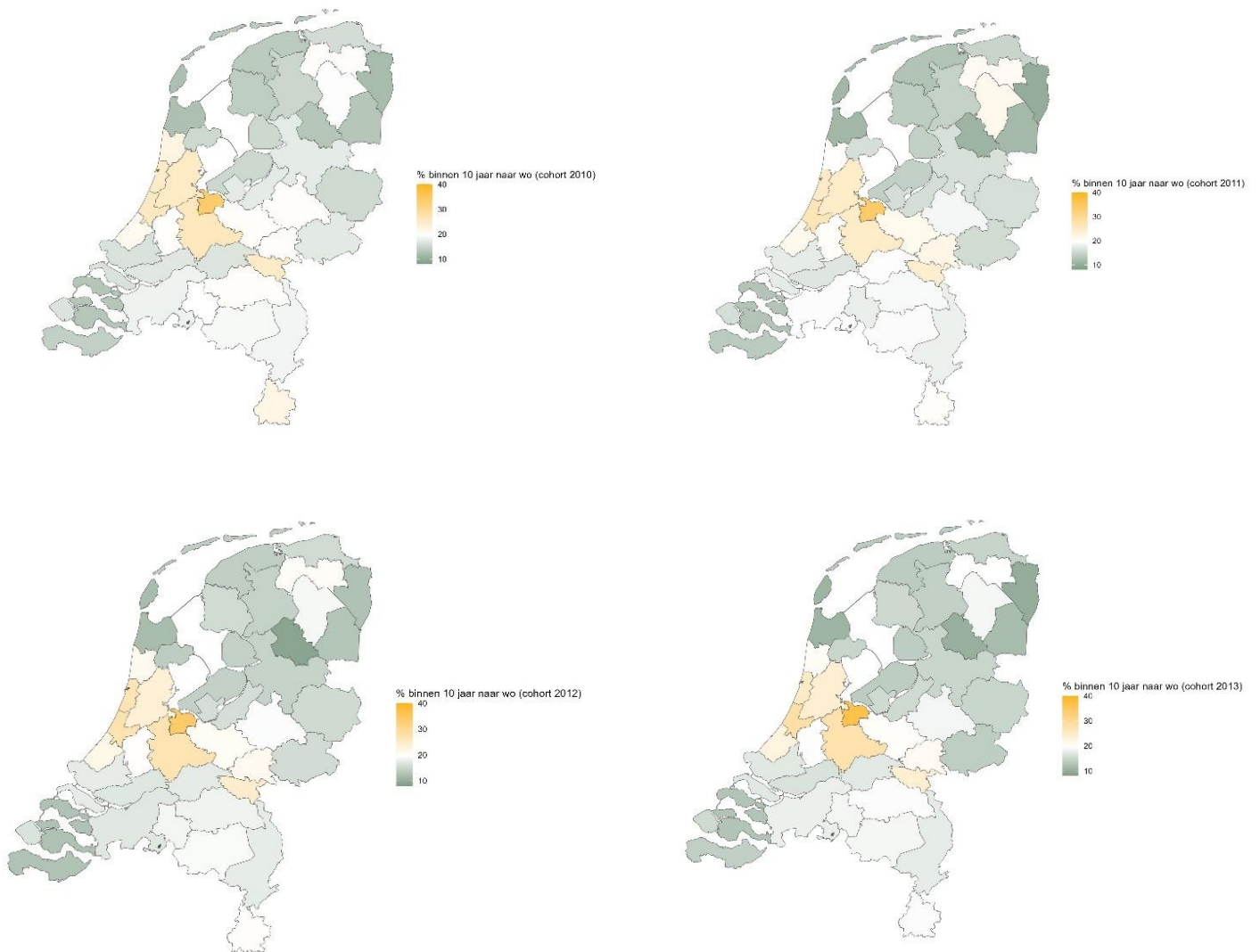
3.2.1 Algemeen

Landelijk komt ongeveer één op de vijf leerlingen die in groep 8 van de basisschool zit op het wo terecht. In de verschillende regio's varieert dit percentage aanzienlijk (figuur 2). Ruwweg gaat in de noordelijke Randstad en enkele grootstedelijke regio's buiten de Randstad een groter deel van de leerlingen studeren dan elders in het land. Met name de regio Gooi- en Vechtstreek springt eruit. Van de leerlingen uit deze regio die in de periode tussen 2010 en 2013 in groep 8 zaten, komt ruim een derde op het wo terecht. Andere regio's die aanzienlijk boven het landelijk gemiddelde scoren, zijn Zuid-Holland Noord, Utrecht en Zuid-Kennemerland en IJmond. In de regio's Zuid-West Drenthe, Oost-Groningen en Kop van Noord-Holland gaat in sommige cohortjaren tien procent of minder van de leerlingen uit groep 8 naar de universiteit. Hoewel er per cohortjaar kleine verschillen zijn, is het beeld redelijk constant. Er zijn geen regio's die in sommige jaren heel veel en in andere jaren heel weinig studenten leveren.

Figuur 2.

Percentage leerlingen uit groep 8 van de basisschool dat binnen 10 jaar op het wo terechtkomt, per cohortjaar.

Noot: Hoe hoger het percentage, hoe geler de kleur en hoe lager het percentage, hoe groener de kleur. Het landelijk gemiddelde van 2010 is wit.

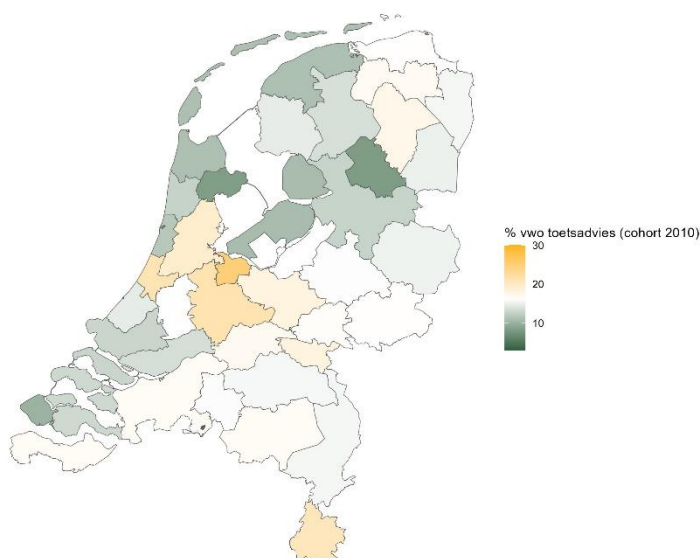

3.2.2. Toetsscores van leerlingen uit groep 8 die binnen tien jaar op het wo terechtkomen, regionaal

In Figuur 3 is aangegeven welk deel van de groep 8 leerlingen in een regio een toetsscore haalt dat correspondeert met een vwo toetsadvies. Dit is niet gelijk verdeeld over de regio's. In de regio Gooi- en Vechtstreek krijgt een kwart van alle leerlingen uit groep 8 een toetsscore tussen 545 en 550. Ook in de regio's Zuid-Holland Noord, Utrecht en Limburg-Zuid scoort een aanzienlijk deel van de leerlingen een vwo toetsadvies. In de regio's West-Friesland en Drenthe Zuid-West haalt minder dan één op de tien leerlingen een toetsscore die correspondeert met een vwo toetsadvies. Voor een deel kan dit dienen als een verklaring voor het verschil in leerlingen dat in tien jaar op de universiteit komt. Het is echter zeker niet de enige verklaring. Vanuit een regio als Zuid-Kennemerland en IJmond gaat een aanzienlijk deel van de leerlingen uit groep 8 naar de universiteit, terwijl deze leerlingen minder vaak dan gemiddeld een toetsscore halen dat correspondeert met een vwo toetsadvies. Vanuit de regio Oost-Groningen komt naar verhouding het kleinste aandeel leerlingen uit groep 8 binnen tien jaar op de universiteit terecht, terwijl het aandeel leerlingen dat een toetsscore tussen 545 en 550 scoort nauwelijks lager is dan het landelijk gemiddelde.

Figuur 3.

Percentage leerlingen dat een toetsscore haalt tussen 545 en 550 in cohortjaar 2010-2011, per regio

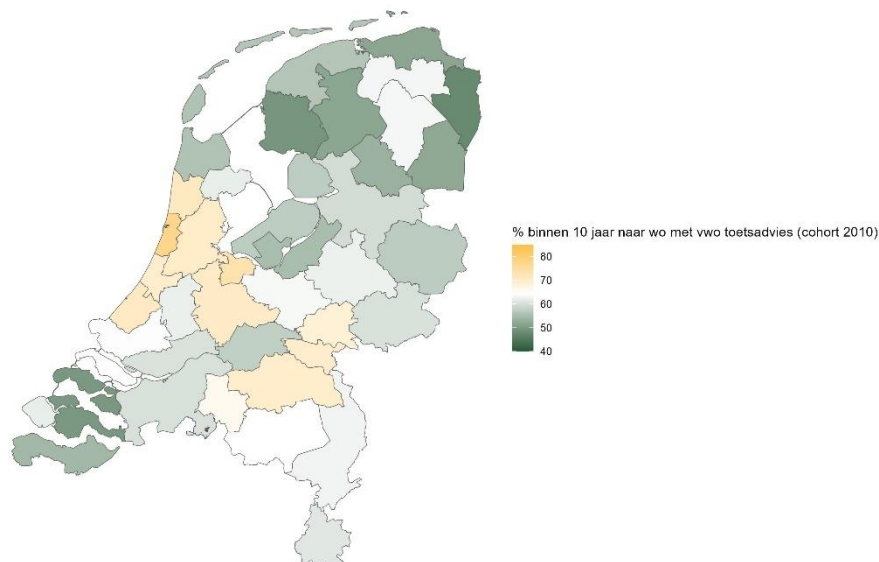

Indien de toetsscores de enige verklarende factor zouden zijn voor de regionale verschillen in het aandeel leerlingen dat de universiteit bereikt, zouden leerlingen met een vergelijkbare toetsscore in iedere regio evenveel kans maken om te gaan studeren. In Figuur 4 laten we zien welk deel van de leerlingen met een toetsscore van 545 t/m 550 in de verschillende regio's binnen tien jaar naar de universiteit gaat.

In de regio Zuid-Kennemerland en IJmond gaat ruim driekwart van de leerlingen met een vwo toetsadvies binnen tien jaar naar de universiteit. Andere regio's waarin leerlingen met uitgesproken hoge toetsscores de weg naar de universiteit goed weten te vinden zijn onder andere Gooi- en Vechtstreek, Utrecht en Rijk van Nijmegen. In bijvoorbeeld de Oosterschelde regio en Oost-Groningen gaat minder dan de helft van de leerlingen die een toetsscore van 545 of hoger haalt uiteindelijk naar de universiteit.

Figuur 4.

Percentage leerlingen met een toetsscore tussen 545 en 550 in cohortjaar 2010-2011 dat naar de universiteit gaat, per regio

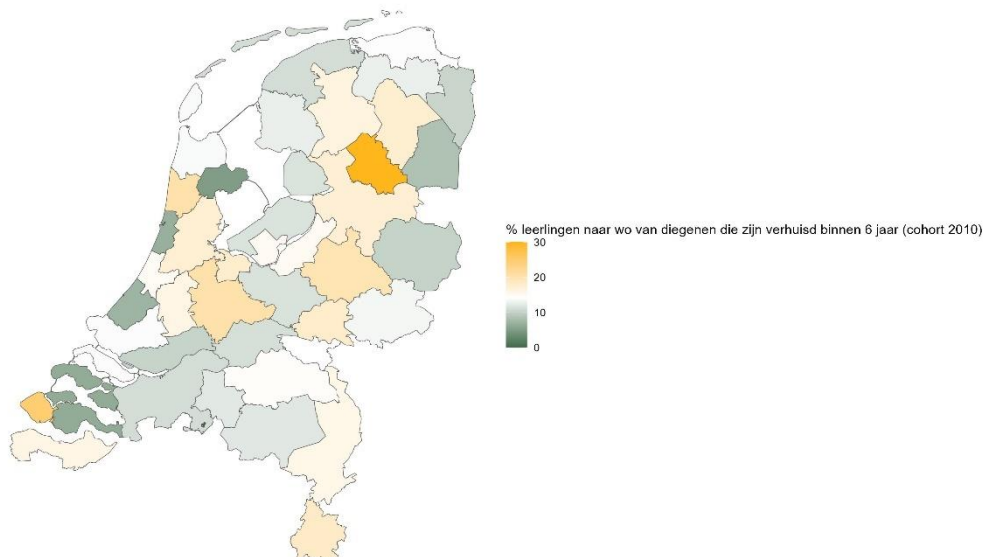
In figuur 1 zagen we al dat het aandeel leerlingen dat naar de universiteit gaat binnen de hogere toetsscores sterk uiteenloopt. Van de leerlingen met een toetsscore 545 gaat landelijk gezien 52 procent naar de universiteit. Met elk punt hoger op de toetsscore gaan meer leerlingen studeren (per punt hoger op de eindtoets gaat dit om zo'n zes procentpunten). Van de leerlingen met een toetsscore van 550 gaat landelijk iets meer dan 80 procent naar de universiteit. In Bijlage 1 geven we de regionale kansen per toetsscore. Tussen 545 en 549 zijn grote regionale verschillen zichtbaar. Ruwweg is duidelijk dat er regio's zijn waarin leerlingen met dezelfde toetsscore een tweemaal zo grote kans hebben om te gaan studeren dan in andere regio's. Zo gaat in grote delen van de Randstad, maar ook in de buurt van Nijmegen en in Walcheren ongeveer tweederde van de leerlingen met een toetsscore van 545 naar de universiteit. In andere delen van Zeeland maar ook in het oosten van Drenthe en Groningen gaat ongeveer een derde van de leerlingen met een dergelijke score studeren. Ook met een toetsscore van 549 zijn er nog regio's waarbij minder dan de helft van de leerlingen uiteindelijk het wo bereikt. In alle regio's gaat het merendeel van de leerlingen met een toetsscore van 550 binnen tien jaar studeren. Toch zijn ook hierbij regionale verschillen zichtbaar. Zo gaat in Gooi- en Vechtstreek en Zuid-Kennemerland ongeveer 90 procent van de leerlingen met deze maximale toetsscore studeren. In de regio's Oost-Groningen en Noord-Holland Noord bereikt minder dan tweederde van de hoogst scorende leerlingen de universiteit.

3.2.3 Verhuisbewegingen

Om de regionale invloed op de toegang tot de universiteit te bepalen, kijken we waar de leerling in groep 8 van de basisschool zat. Dit is in feite een momentopname. Een deel van de leerlingen zal in de jaren erna verhuizen. In figuur 5 geven we aan welk deel van de leerlingen dat binnen 6 jaar na de eindtoets is verhuisd, binnen 10 jaar op de universiteit terechtkomt. Afgebeeld is de regio waar ze op de basisschool zaten. Er zijn redelijk forse verschillen tussen de verschillende regio's. Wat direct opvalt, is dat leerlingen die verhuizen uit de regio's Zuid-West Drenthe en Walcheren verhoudingsgewijs vaak gaan studeren. Zeker de Zuid-West Drenthe is een regio waar basisschoolleerlingen minder vaak dan gemiddeld de weg naar de universiteit weten te vinden. Het is echter niet zo dat verhuizen per definitie 'gunstig' uitpakt voor regio's die laag scoren in ons onderzoek. Leerlingen die verhuizen uit de regio Utrecht gaan redelijk vaak studeren. Leerlingen die op de basisschool zaten in West-Friesland, Zuid-Kennemerland en IJmond, Haaglanden en Oosterschelderegio en daarvandaan verhuizen gaan zelden tot nooit studeren.

Figuur 5.

Percentage leerlingen dat naar de universiteit gaat van diegenen uit cohortjaar 2010-2011 die binnen 6 jaar zijn verhuisd, per regio

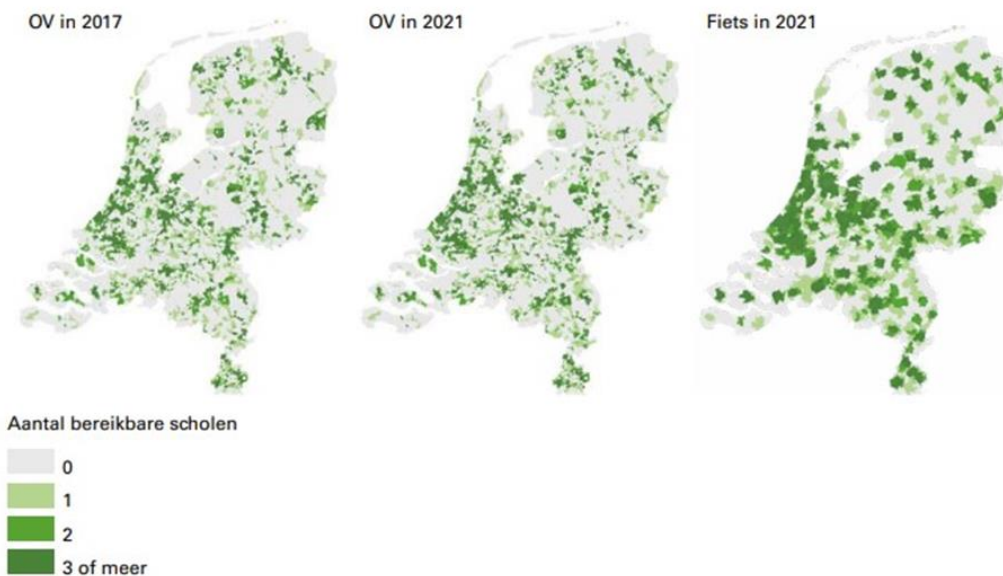
3.2.4. Bereikbaarheid havo en vwo

De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur heeft aangegeven hoe de bereikbaarheid van een havo- of vwo-vestiging is vanuit de verschillende gemeenten van Nederland (RLI et al, 2023). Dit is indirect relevant voor het beantwoorden van onze onderzoeksvragen, omdat verreweg de meeste leerlingen vwo en/of havo hebben gedaan voordat ze naar de universiteit gaan. Deels zien we een patroon dat overeenkomt met resultaten uit ons onderzoek. Leerlingen uit de Randstad, de regio rond Nijmegen en in het zuiden van Limburg hebben voldoende mogelijkheden om naar een havo- of vwo-vestiging te gaan. In de noordelijke provincies, maar ook in delen van Zeeland zijn gebieden waar leerlingen niet de mogelijkheid hebben om binnen een half uur fietsen op een havo- of vwo-vestiging terecht te komen. De grote havo- en vwo-dichtheid in de Noordelijke Randstad en het gebied rond Utrecht komt overeen met onze bevinding dat basisschoolleerlingen uit deze regio's de weg naar de universiteit goed weten te vinden. Dat leerlingen in Oost-Groningen en delen van Drenthe weinig mogelijkheden hebben om havo- of vwo-opleidingen te volgen, vinden wij terug in onze resultaten.

De bereikbaarheid van havo- en vwo-instellingen in Haaglanden en Rijnmond wordt echter niet weerspiegeld in een hoog percentage leerlingen dat binnen 10 jaar studeert.

Figuur 6.

Bereikbaarheid havo/vwo binnen 30 minuten reistijd

Bron: PBL, 2022

3.2.5 Geslacht van leerlingen

Meisjes gaan vaker naar de universiteit dan jongens. In onze vier cohorten is het verschil 3,2 procentpunten. Op zich kan dit geen verklaring zijn voor de gevonden regionale verschillen. In alle regio's bestaat ongeveer de helft van de leerlingen in groep 8 uit jongens en de helft uit meisjes. Wel zou het kunnen dat regio's van elkaar verschillen in de mate waarin jongens en meisjes naar de universiteit gaan. In Bijlage 2 wordt aangegeven welk deel van de jongens en meisjes uit groep 8 in de verschillende regio's binnen 10 jaar op de universiteit komt. In alle regio's gaan meisjes vaker studeren dan jongens. Het verschil tussen jongens en meisjes varieert tussen de regio's.

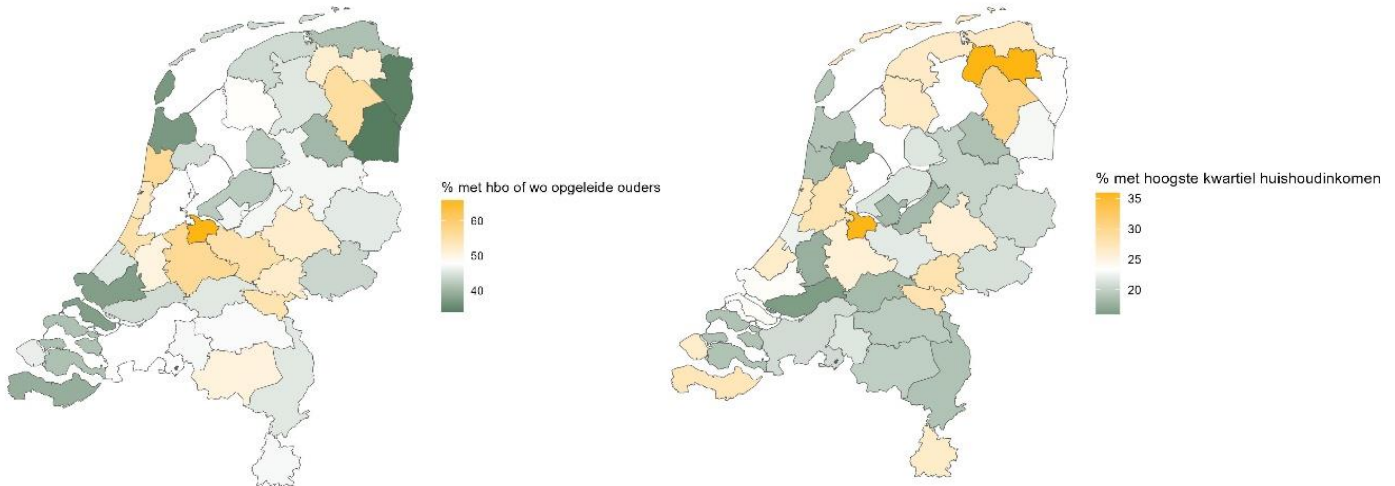
In Noord-Groningen en Eemsmond is het verschil tussen jongens en meisjes 6,4 procentpunt (18,3% om 11,9%), in Zuid-West Friesland 5,8 procentpunt (17,5% om 11,7%) en in Noord-Kennemerland 4,7 procentpunten (23,4% om 18,7%). Daar staat tegenover dat het verschil in Walcheren relatief klein is met 1,6 procentpunten (16,8 om 15,2%).

3.2.6 Opleidings- en inkomensniveau van de ouders

In deze paragraaf kijken we nader naar enkele sociaal-economische kenmerken van de leerlingen. Figuur 7 geeft aan welk deel van de ouders van de groep 8 leerlingen een opleiding op hbo- of wo-niveau heeft behaald. Daarnaast is aangegeven welk deel van de huishoudens behoort tot de 25 procent hoogste inkomens. Zo wonen er in delen van de Randstad, maar ook in Groningen, rond Nijmegen en in delen van Brabant duidelijk meer hbo- en wo-opgeleiden dan elders in Nederland. Met name in het oosten van Groningen en Drenthe, het noorden van Noord-Holland en in de regio Rotterdam-Rijnmond wonen verhoudingsgewijs wat minder theoretisch opgeleiden. Relatief hoge huishoudinkomens worden teruggevonden in Gooi- en Vechtstreek en Centraal en Oostelijk Groningen. Maar ook in andere noordelijke regio's, delen van de Randstad, Gelderland, Zeeland en Limburg wonen verhoudingsgewijs wat meer leerlingen uit gezinnen behorend tot de hogere inkomens. In de regio's Zuid-Holland Zuid, West-Friesland, Zuid-Holland-Oost, Noordwest-Veluwe, Rivierenland, Noord-Kennemerland, Zuid-West Drenthe, Gewest Limburg-Noord en Oosterschelde Regio zijn er verhoudingsgewijs minder leerlingen van wie het gezin behoort tot het hogere huishoudinkomens.

Figuur 7.

Aandeel hbo- en wo- geschoolde ouders en aandeel hoog huishoudinkomen, per regio

3.2.7 Resumerend

In bijlage 3 geven we aan welk deel van de leerlingen uit groep 8 van de basisschool een toetscore van 545 tot en met 550 heeft behaald. Vervolgens is vermeld welk deel van deze leerlingen in het derde leerjaar van het vwo terecht komt, welk deel hiervan een vwo diploma haalt en welk deel van de vwo gediplomeerden gaat studeren. Hierbij wordt steeds aangegeven in hoeverre een regio afwijkt van de andere regio's. Hiermee worden regionale verschillen beter zichtbaar.

Leerlingen die in groep 8 van de basisschool zitten in Gooi- en Vechtstreek halen aanzienlijk vaker dan gemiddeld een toetscore van 545 of hoger (26%), van deze leerlingen komt ook een bovengemiddeld deel in het derde leerjaar vwo terecht, haalt een bovengemiddeld deel een vwo diploma en gaat een bovengemiddeld deel van de gediplomeerde vwo-ers studeren. Ook de regio's Utrecht en Zuid-Holland Noord zitten op elk van de indicatoren steeds iets boven het landelijk gemiddelde. In de Oosterschelderegio halen leerlingen wat minder vaak dan gemiddeld een vwo toetsadvies. Deze leerlingen komen minder vaak dan gemiddeld in het derde leerjaar vwo terecht en behalen minder vaak dan gemiddeld een vwo diploma.

Van de vwo gediplomeerden in deze regio gaat een lager dan gemiddeld deel studeren. Andere regio's zijn minder eenduidig. Zo kennen de regio's Zuid-Kennemerland en IJmond, Noord-Kennemerland en Haaglanden een relatief laag percentage leerlingen dat een toetscore van 545 of hoger haalt. Hier staat tegenover dat de leerlingen uit deze regio's die een dergelijke toetscore halen aanzienlijk vaker dan gemiddeld naar het vwo gaan, daar een diploma halen en vervolgens gaan studeren. In de regio West-Friesland haalt een uitgesproken klein deel van de leerlingen uit groep 8 een toetscore van 545 of hoger (minder dan 5 procent). Van de leerlingen met zo'n toetscore komt bovendien minder dan gemiddeld op het vwo terecht. De leerlingen die wél op het vwo terechtkomen halen echter aanzienlijk vaker dan gemiddeld een diploma in deze onderwijssoort. Het percentage vwo gediplomeerden uit deze regio dat vervolgens gaat studeren, is dan weer aanzienlijk lager dan gemiddeld.

3.3 Routes om op de universiteit te komen

Uiteraard gaat een leerling niet direct vanuit groep 8 van de basisschool naar het wo. Als voorbereiding op een universitaire studie moet een leerling eerst de juiste kwalificaties hebben om zich in te kunnen schrijven. Er zijn wat dat betreft verschillende routes denkbaar. De kortste weg is die direct via het vwo (deze wordt gevolgd door ruim 80 procent van de leerlingen die gaan studeren). Een leerling kan hier in principe in zes jaar een diploma halen en beginnen met de studie. Er zijn echter ook andere opties. Zo zijn er leerlingen die stapelen van havo naar vwo (6 procent van de leerlingen die gaan studeren). Ook kunnen leerlingen een havo diploma en daarna een propedeuse diploma op het hbo halen om daarmee naar het wo te gaan (11 procent). Ook is het mogelijk dat een leerling eerst een vmbo en mbo 4 diploma haalt alvorens naar het hbo te gaan. Na het behalen van een propedeuse kunnen ze vervolgens beginnen aan de universitaire studie (iets minder dan één procent). In deze paragraaf kijken we of er regionale verschillen zijn in de routes die worden genomen om te gaan studeren.

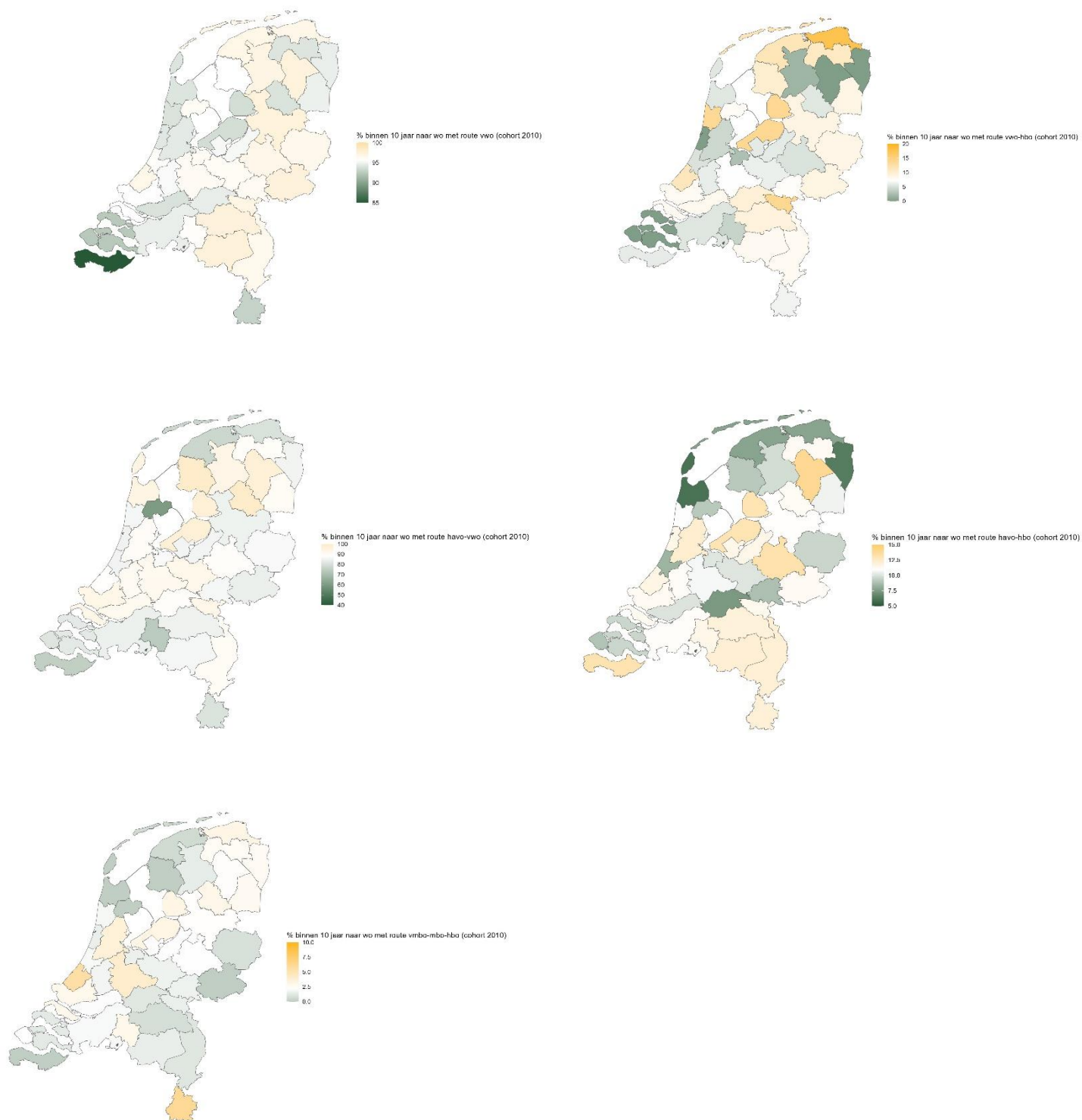
Leerlingen die een vwo diploma halen, gaan vrijwel allemaal door naar het wo. Van degenen die alleen een vwo diploma behalen, gaat landelijk ongeveer 95 procent naar de universiteit. Van de stapelaars die eerst een havo diploma en dan een vwo diploma halen, betreft dit zo'n 90 procent van de leerlingen. Er zijn weinig verschillen tussen de verschillende regio's. Van de leerlingen die naar het vwo gaan en hier een diploma halen, gaat in vrijwel alle regio's 90 tot 100 procent naar de universiteit. Voorzichtig lijkt het erop dat in het oostelijk deel van het land een iets groter deel van de vwo gediplomeerden gaat studeren dan in het westelijk deel van het land. Een regio die nadrukkelijk afwijkt van het beeld is Zeeuws Vlaanderen. Hier gaat naar verhouding een wat lager deel (ongeveer 85 procent) van de vwo-gediplomeerden naar de universiteit. Nadere analyse laat zien dat we deze leerlingen verder niet tegenkomen in het Nederlandse onderwijs. Meer dan waarschijnlijk gaan deze leerlingen naar een Vlaamse instelling om een verdere opleiding te volgen. Van de leerlingen die eerst een havo diploma en daarna een vwo diploma behalen, gaat in iedere regio 85 tot 100% door naar het wo. Relatief hoge percentages worden gevonden in Flevoland, het zuiden van Friesland en het westen van Drenthe. In de regio West-Friesland gaat naar verhouding een klein deel van de havo-vwo stapelaars door naar het wo. Waarom dat juist in deze regio zo'n afwijkend resultaat geeft, is niet geheel duidelijk.

Ruim tien procent van de leerlingen die na de havo een hbo propedeuse halen, gaat naar het wo. Deze route wordt door leerlingen uit het zuiden, Zeeuws Vlaanderen, Flevoland maar vooral Noord-Oost Gelderland en Noord- en Midden Drenthe wat vaker gevolgd dan gemiddeld. In de regio's kop van Noord-Holland en oost-Groningen komt deze route minder vaak voor.

Leerlingen die na het vmbo een mbo 4 opleiding gaan doen en daarna een hbo-propedeuse halen, kunnen alsnog het wo betreden. Met name in Haaglanden, Limburg Noord, Amsterdam Amstelland en Utrecht komt het nog wel eens voor dat leerlingen via deze weg aan een universitaire studie beginnen.

Figuur 8.

Routes via welke de leerlingen uit groep 8 van cohortjaar 2010-2011 op het wo kunnen komen,
per regio

4. Conclusies en discussie

4.1. Conclusies

In dit onderzoek hebben we leerlingen uit groep 8 van de basisschool gedurende tien jaar gevolgd. Hierbij hebben we gekeken welk deel van de leerlingen in die periode een inschrijving aan een universiteit heeft. Hierbij blijken forse regionale verschillen te zijn (onderzoeksvraag a). In de regio Gooi- en Vechtstreek gaat ruim een derde van de leerlingen uit groep 8 van de basisschool binnen tien jaar naar de universiteit, terwijl in de regio's Oost-Groningen en Zuid-West Drenthe slechts iets meer dan een tiende van de leerlingen naar de universiteit gaat. Grofweg zou je kunnen zeggen dat een leerling in de buurt van Hilversum drie keer zoveel kans heeft op een universitaire studie dan leerlingen uit de buurt van Winschoten of Meppel. In zijn algemeenheid gaat in de regio's van de noordelijke Randstad een bovengemiddeld deel van de jongeren studeren terwijl in het grootste deel van de regio's boven de Veluwe een minder dan gemiddeld deel van de jongeren deel gaat uitmaken van het studentenleven.

We hebben vier cohorten met groep 8 leerlingen gevolgd (schooljaar 2010/2011 t/m 2013/2014). Hoewel er soms wat kleine afwijkingen zitten tussen de verschillende cohorten, is het beeld over het geheel genomen redelijk constant (onderzoeksvraag b). Regio's die in het ene cohort hoog scoren, doen dat ook in de andere cohorten en datzelfde geldt voor regio's die laag scoren.

Een factor die duidelijk samenhangt met de kans om later te gaan studeren, is de toetsscore die een leerling haalt in groep 8 (onderzoeksvraag c). Hierbij is duidelijk sprake van een verband. Leerlingen met een toetsscore van 526 en lager komen niet of nauwelijks op de universiteit terecht. Van de leerlingen met een toetsscore van 539 komt 10 procent van de leerlingen op de universiteit terecht. Bij een score van 545 komt meer dan de helft (52%) van de leerlingen op een universiteit terecht en bij een score van 550 geldt dit voor 85 procent van de leerlingen. De toetsscores zijn niet in alle regio's op dezelfde manier verdeeld. In Gooi- en Vechtstreek haalt ongeveer een kwart van de leerlingen een toetsscore van 545 t/m 550. In de regio's West-Friesland en Drenthe Zuid-West haalt minder dan één op de tien leerlingen een dergelijke hoge toetsscore.

Meisjes gaan vaker naar de universiteit dan jongens. Aangezien het aandeel jongens en meisjes in groep 8 van de basisschool in alle regio's ongeveer gelijk is, kan dit niet als verklaring voor de regionale verschillen gelden. In alle regio's geldt dat meisjes vaker naar de universiteit gaan dan jongens. Hoewel het verschil in het aandeel meisjes en jongens dat de universiteit bereikt tussen de regio's iets varieert, is het beeld redelijk uniform.

Leerlingen met theoretisch opgeleide ouders hebben meer kans om later te gaan studeren dan andere leerlingen. Als beide ouders zelf een hbo of universitaire opleiding hebben gevolgd, gaat tweederde van de groep 8 leerlingen binnen 10 jaar een universitaire studie volgen. Als geen van de ouders een hbo of universitaire opleiding heeft gevolgd, gaat minder dan één op de zes leerlingen later studeren.

Leerlingen die een vwo diploma halen gaan vrijwel allemaal door naar het wo (onderzoeksvraag d). Er zijn relatief weinig verschillen tussen de verschillende regio's. Van de leerlingen die eerst de havo doen en daarna een vwo diploma behalen, gaat in iedere regio 85 tot 100% door naar het wo. Relatief hoge percentages worden gevonden in Flevoland, het zuiden van Friesland en het westen van Drenthe. In de regio West-Friesland gaat naar verhouding een klein deel van de havo-vwo stapelaars door naar het wo.

4.2 Discussie

Een belangrijke taak van het onderwijs is het bijdragen aan burgerschapsvorming en sociale cohesie. Met elkaar leren samenleven lijkt steeds ingewikkelder te worden en is daarmee belangrijker dan ooit. Vanwege de leerplicht die voor alle leerlingen geldt, is het onderwijs bij uitstek de plek waar - in ieder geval in theorie - jongeren uit verschillende milieus elkaar kunnen ontmoeten, kennis kunnen nemen van elkaars leefwereld en kunnen leren omgaan met sociale en culturele verschillen. Het SCP heeft echter laten zien dat leerlingen met verschillende achtergronden in het voortgezet onderwijs overwegend gescheiden naar school gaan. Dit gaat ten koste van het realiseren van de verschillende onderwijsdoelen (SCP, 2022). In ons onderzoek blijkt dat leerlingen vanuit een op het oog vergelijkbare uitgangssituatie (ze staan aan het eind van de basisschool op hetzelfde niveau, gezien hun eindtoetscore) vervolgens niet allemaal op hetzelfde eindpunt terecht komen.

Hierbij maakt het uit waar de leerling het basisonderwijs heeft genoten. De ‘bubbels’ die het SCP constateert tussen leerlingen uit verschillende sociaal-economische klassen lijken zich ook voor te doen tussen leerlingen uit verschillende regio’s. Met deze bubbels wordt bedoeld dat er niet of nauwelijks interactie is tussen groepen leerlingen met verschillende achtergronden. Met andere woorden: er is segregatie tussen verschillende groepen leerlingen. Als dit klopt, is hier sprake van een nieuwe vorm van kansongelijkheid. Een leerling heeft er immers niet om gevraagd in een bepaalde regio te wonen, maar wordt er wel door beïnvloed. Denk daarbij ook aan de verschillen in bereikbaarheid van havo/vwo vestigingen zoals beschreven in 3.2.4. O.a. leerlingendaling en de daarmee samenhangende schoolsluitingen en privatisering van het OV met de focus op rendabele buslijnen hebben hier invloed op.

Om zeker te zijn van bovenstaande conclusie moeten we zeker weten dat er geen sprake is van een cirkelredenering. De regio’s zoals we die onderscheiden, zijn bepaald door de inwoners. Deze verschillen van elkaar doordat ze uit verschillende sociaal-economische klassen afkomstig zijn. In die zin zouden de regionale verschillen die we constateren in feite opnieuw sociaal-economische verschillen kunnen zijn. Als we kijken hoe de verdeling is van theoretisch opgeleiden in Nederland valt hier zeker iets voor te zeggen. Hbo- en universitair opgeleide ouders en leerlingen uit gezinnen met een hoger huishoudinkomen verklaren deels de kans om vanuit groep 8 van de basisschool op de universiteit te gaan studeren, zoals we die in ons onderzoek tegenkwamen. Regio’s als Gooi- en Vechtstreek, Utrecht, Amsterdam-Amstelland, Zuid-Kennemerland, Zuid-Holland Noord en Rijk van Nijmegen kennen veel theoretisch opgeleiden en leerlingen uit deze regio’s gaan ook relatief vaak naar de universiteit. In die zin bevestigt dit het idee dat Van der Velden en Glabbeek beschouwen als onderwijs als bron van kunstmatige schaarste (Van der Velden en Glabbeek, 2024). In dit idee dat aansluit op theorieën als ‘credentialism’ (Collins, 1979) of ‘social closure theory’ (Murphy, 1988) wordt onderwijs vooral gezien als een van de belangrijkste instrumenten voor de sociaaleconomische elite om de overdracht van topposities in de maatschappij aan hun kinderen te verzekeren. Echter ook in het midden van Groningen, het noorden van Drenthe en in delen van Brabant wonen verhoudingsgewijs veel theoretisch opgeleiden terwijl uit de betreffende regio’s niet bepaald veel leerlingen vanuit de basisschool de weg naar een universiteit weten te vinden. Het opleidingsniveau van de ouders lijkt dus wel een rol te spelen, maar is kennelijk niet de enige factor.

Het bezien van regionale verschillen heeft een belangrijk praktisch doel. Overheidsorganisaties beschouwen ‘evidence based’ of ‘evidence informed policymaking’ als een van de pijlers van goed bestuur. Dat wil zeggen: beleid dat (mede wordt) gebaseerd op wetenschappelijke kennis, expertise en bewijs. Het is daarom van belang dat informatie op het juiste niveau beschikbaar is. Veel onderzoek presenteert louter landelijke cijfers, waardoor het soms lijkt alsof specifieke kenmerken van een regio geen rol spelen. Om hieraan tegemoet te komen zijn rond de coronaperiode zogenaamde regio-deals afgesproken waarin de Rijksoverheid en regio's samenwerken om de kwaliteit van leven, wonen en werken van inwoners en ondernemers te verhogen. Dit betrof uiteraard juist de plekken die een extra impuls goed kunnen gebruiken, zoals de regio Oost-Groningen. Zo wordt Oost-Groningen omschreven als een regio waar het opleidingsniveau gemiddeld genomen laag is (29,4% t.o.v. 22% landelijk), met een hoog aandeel laaggeletterden (16% t.o.v. 10% landelijk) en een lage participatie in onderwijs. Hierdoor is de kans op een baan voor een Oost-Groninger kleiner, met grote gevolgen op het brede sociaal-economische vlak (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2021). Juist Oost-Groningen valt ook in ons onderzoek op als regio waarin leerlingen vanaf de basisschool relatief weinig naar de universiteit gaan. Opvallend is dat dit niet zozeer lijkt te liggen aan ‘de basis’. Het percentage leerlingen uit deze regio dat op basis van de toetscore een vwo-advies krijgt, wijkt namelijk niet wezenlijk af van het landelijk gemiddelde. Echter, in de periode daarna begint een verschil op te treden. Minder dan de helft van de leerlingen uit deze regio met zo'n advies komt uiteindelijk op de universiteit terecht, terwijl landelijk zo'n tweederde van deze leerlingen gaat studeren.

Tussen groep 8 van de basisschool en de instroom op de universiteit zit behoorlijk wat tijd waarin veel kan gebeuren. We hebben in deze studie onder andere gekeken naar leerlingen die na het verlaten van het basisonderwijs zijn verhuisd. Hierbij valt op dat juist leerlingen die vertrekken uit regio's waarvan relatief weinig leerlingen de weg naar de universiteit weten te vinden, relatief vaak gaan studeren. Dit kan ertoe leiden dat de regionale verschillen hierdoor alleen maar toe zullen nemen.

Het lijkt erop alsof er niet één verklaring valt te geven voor het regionale verschil in kansen van leerlingen in groep 8 om op de universiteit terecht te komen. Zaken als de opleiding van de ouders maar ook de prestaties van leerlingen op de basisschool en de mogelijkheid om het juiste niveau op het vo te volgen, spelen een rol.

Daarbovenop komt kennelijk nog een regionale component die niet duidelijk te omschrijven is. Dit zou te maken kunnen hebben met een soort ‘bubbelwerking’ binnen een regio. In sommige regio’s is het gebruikelijk te streven naar een universitaire studie terwijl het in andere regio’s juist usance is om na het volgen van een (beroeps)opleiding zo snel mogelijk te gaan werken. Ook speelt bereikbaarheid van het onderwijs een rol, dit verschilt tussen de verschillende regio’s (figuur 6). Dit onderscheid maakt dat leerlingen die op verschillende plaatsen wonen niet allemaal dezelfde kans hebben op de voor hen meest geschikte opleiding.

Kortom: cognitieve vaardigheden en sociaal-economische kenmerken verklaren een deel van de verschillen in kans om op de universiteit terecht te komen. Een deel wordt daarnaast verklaard door de plek ‘waar het wiegje staat’.

4.3 Beperkingen en aanvullend onderzoek

In dit onderzoek hebben we gekeken naar de regionale kans van leerlingen uit groep 8 van de basisschool om binnen 10 jaar op de universiteit terecht te komen. We constateerden forse verschillen tussen regio’s die deels, maar zeker niet helemaal, zijn te verklaren vanuit verschillen in cognitieve vaardigheden of de sociaal-economische achtergrond van leerlingen.

Voor de regionale indeling hebben we gebruik gemaakt van de indeling in Doorstroompunt-regio's. Deze indeling is redelijk grof en laat relevante verschillen binnen een regio buiten beschouwing. Het verdient aanbeveling ook andere regionale benaderingen te toetsen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om meer te richten op de mate van verstedelijking van de woonplaats van een leerling.

We hebben enkele logistische regressies uitgevoerd, maar kwamen tot de conclusie dat dit niet de meest geëigende methode is om de regionale invloed te bepalen. Vandaar dat we dit in het rapport ook niet hebben beschreven. In een vervolgonderzoek willen we de invloed van de specifieke regio's beter in kaart brengen door gebruik te maken van Structural Equation Modeling (SEM). Dit is een techniek om de onderliggende mechanismen bloot te leggen die een fenomeen kunnen verklaren. In die zin lijkt het sterk op padanalyse. Een belangrijk extra element is dat er bij SEM ook latente variabelen in het model aanwezig kunnen zijn. Met SEM ben je in staat om in één model padanalyse te combineren met confirmatorische factoranalyse. Op die manier zijn we in staat om aan het model van Bourdon (1974), waarin schoolopleiding van een kind wordt verklaard vanuit de cognitieve vaardigheden van het kind en de sociaal-economische kenmerken van het huishouden, de factor regio toe te voegen. Hiermee sluiten we aan op recent onderzoek van Jacobs en Van der Velden (2023) en voegen we relevante nieuwe kennis toe aan de onderwijswetenschappen.

We hebben in dit onderzoek ons specifiek gericht op leerlingen die vanaf groep 8 van de basisschool hun weg naar de universiteit hebben gevonden. Het is vanzelfsprekend mogelijk om ook de weg naar mbo- of hbo-opleidingen te bekijken en roepen onderzoekers hier ook zeker toe op.

Om de regionale verschillen goed te kunnen duiden zou meer gericht kunnen worden op verschillen in gevraagde kwalificaties (vakmanschap) van regionale werkgelegenheid. Dit is een complexe en omvangrijke vraag en voert te ver voor dit – inventariserende – onderzoek, maar kan in een gericht onderzoek verder uitgezocht worden.

Referenties

Boudon, R. (1974) *Education, Opportunity, and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*, New York: Wiley.

Bouma, K. en Ezzeroili, N. (2021). Is kansenongelijkheid in het onderwijs dan tóch geen typisch stadsprobleem? Geraadpleegd van: [Is kansenongelijkheid in het onderwijs dan tóch geen typisch stadsprobleem? | de Volkskrant](#)

Brakel, M. van den et al. (2020). Emancipatiemonitor 2020: Meisjes vlijtig door het onderwijs en jongens een flitsende loopbaanstart?. Geraadpleegd op 7 november 2024 via [Meisjes vlijtig door het onderwijs en jongens een flitsende loopbaanstart? | Emancipatiemonitor: 2020 - SCP](#).

De Voogd, J. (2020). *Opinie: Kijk bij onderwijsongelijkheid verder dan de grote stad*. Geraadpleegd van: [Opinie: Kijk bij onderwijsongelijkheid verder dan de grote stad | de Volkskrant](#)

Elffers, L. (2022). *Onderwijs maakt het verschil*. Walburg Press. Amsterdam.

Herpen, S. V., Meeuwisse, M., Vietze, J., Dias-broens, A., & Pulinx, R. (2021). Een keuze in context: Een theoretisch raamwerk voor zelfselectie aan de poort van het hoger onderwijs. Erasmus Universiteit Rotterdam. [eindrapport 405-00-860-009 een keuze in context een theoretisch raamwerk voor zelfselectie aan de poort van het hoger onderwijs.pdf](#)

Inspectie van het Onderwijs (2019). *De staat van het Onderwijs 2018*. Inspectie van het Onderwijs. Utrecht. [Rapport De Staat van het Onderwijs 2019 | Onderwijsverslag over 2017/2018 | Rapport | Inspectie van het onderwijs](#)

Jacobs, B., & van der Velden, R. (2023). Family resources and children's skills: development of a skills attainment model. *European Societies*, 26(4), 975–1011. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14616696.2023.2275602#abstract>

Meijer, M. (2020). Opleidingsniveau ouders bepalender voor schoolloopbaan kind dan migratieachtergrond. Geraadpleegd van: [Opleidingsniveau ouders bepalender voor schoolloopbaan kind dan migratieachtergrond | de Volkskrant](#)

Onderwijsraad (2020). Een verkenning van sekseverschillen in het onderwijs. Onderwijsraad, Den Haag. [Een verkenning van sekseverschillen in het onderwijs | Advies | Onderwijsraad](#)

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, Raad voor het Openbaar Bestuur, Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (2023). Elke regio telt! Een nieuwe aanpak van verschillen tussen regio's. Den Haag. Geraadpleegd van: [Advies 'Elke regio telt! Een nieuwe aanpak van verschillen tussen regio's' | Publicatie | Raad voor het Openbaar Bestuur](#)

Schils (2021). Gelijk op naar het hoger onderwijs? Te vinden op [Gelijk op naar het hoger onderwijs? - ESB](#)

SCP (2021). Samen of gescheiden naar school. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag [Samen of gescheiden naar school | Publicatie | Sociaal en Cultureel Planbureau](#)

SER (2019). Gelijke kansen in het onderwijs. Structureel investeren in kansengelijkheid voor iedereen. Sociaal-Economische Raad: Den Haag. [ADVIES 21/09 Gelijke kansen in het onderwijs - Structureel investeren in kansengelijkheid voor iedereen](#)

Ter Weel, B., de Jong, G. en Odding, C. (2021). Een kansenatlas voor Nederland . SEO: Amsterdam [SEO publiceert een kansenatlas voor Nederland - SEO Economisch Onderzoek](#)

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2021). Regio deal Oost-Groningen. Den Haag: Kamerstuk 969340. [Informatie over Bijlage 969340 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen](#)

Van de Weerd, P. (2023) Being 'the lowest': models of identity and deficit discourse in vocational education, *Ethnography and Education*, 18:2, 144-158 geraadpleegd via: [Being 'the lowest': models of identity and deficit discourse in vocational education](#)

Van den Broek, A., Termorshuizen, T., & Cuppen, J. (2022). Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021-2022. Research Ned. [Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021-2022 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

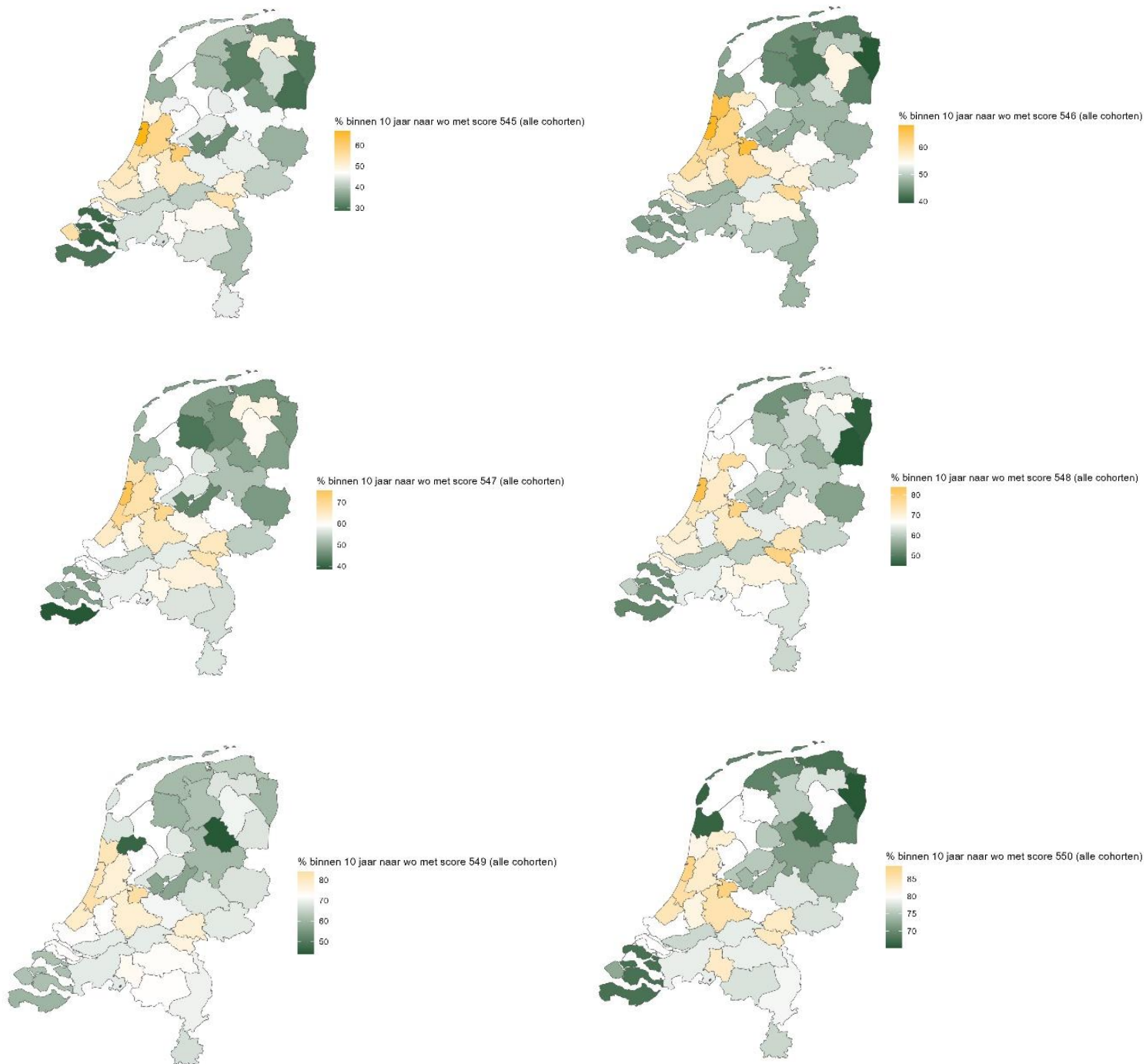
Van den Bulk, H.C.M. (2011). “Later kan ik altijd nog worden wat ik wil: Statusbeleving, eigenwaarde en toekomstbeeld van leerlingen in het voortgezet onderwijs, met de nadruk op de relatieve positie van vmbo-leerlingen [Later, I Can Still Be What I Want to Be. Status, Self Esteem and Aspirations in Secondary Education, with a Focus on the Relative Position of Pupils in NonAcademic Tracks].” PhD diss., Utrecht University geraadpleegd via: [Later kan ik altijd nog worden wat ik wil : statusbeleving, eigenwaarde en toekomstbeeld van leerlingen in het voortgezet onderwijs](#)

Van Wanrooij, B., Elffers, L. & Volman, M. (2023). Ongelijke routes op weg naar het hoger onderwijs: perceptie van leerlingen over hun kansen. Poster in een meedenksessie. ORD 2023.

Visser, D., Lemmens, A., Magnée, C., & Dillingh, R. (2022). Stapelen in het voortgezet onderwijs. Centraal Planbureau.

Bijlage 1. Binnen 10 jaar naar de universiteit met toetscores corresponderend met een vwo toetsadvies (alle cohorten)

Bijlage 2. Aandeel leerlingen dat binnen 10 jaar op de universiteit terechtkomt, naar geslacht, in percentage van de leerlingen die tussen 2010 en 2013 in groep 8 van de basisschool zitten

	man	vrouw
Achterhoek	13,3%	17,6%
Agglomeratie Amsterdam	22,3%	26,4%
Arnhem	19,6%	22,5%
Centraal en Westelijk Groningen	18,9%	21,5%
Eem en Vallei	19,3%	21,7%
Flevoland	12,8%	15,8%
Friesland Noord	12,1%	14,8%
Friesland-Oost ('de Friese Wouden')	12,7%	16,2%
Gewest Limburg-Noord	16,9%	18,7%
Gewest Zuid-Limburg	19,3%	21,5%
Gooi en Vechtstreek	32,9%	36,3%
Haaglanden/Westland	19,8%	23,7%
IJssel-Vecht	13,6%	17,5%
Kop van Noord-Holland	9,6%	13,6%
Midden-Brabant	17,2%	20,1%
Noord- en Midden Drenthe	17,7%	21,5%
Noord-Groningen-Eemsmond	11,9%	18,3%
Noord-Kennemerland	18,7%	23,4%
Noord-Oost-Brabant	17,8%	20,6%
Noordwest-Veluwe	14,7%	17,5%
Oost-Groningen	9,5%	12,6%
Oosterschelde Regio	11,2%	14,4%
Rijk van Nijmegen	22,3%	26,3%
Rijnmond	15,3%	18,8%
Rivierenland	15,5%	19,7%
Stedendriehoek	17,6%	20,8%
Twente	14,1%	16,6%
Utrecht	24,5%	28,2%
Walcheren	15,2%	16,8%
West-Brabant	16,5%	19,7%
West-Friesland	13,0%	16,7%
Zeeuws-Vlaanderen	12,2%	14,9%
Zuid-Holland-Noord	24,9%	28,7%
Zuid-Holland-Oost	18,5%	21,2%
Zuid-Holland-Zuid	15,4%	18,0%
Zuid-Kennemerland en IJmond	23,5%	27,4%
Zuid-Oost Drenthe	11,3%	13,3%
Zuid-West Drenthe	9,2%	12,3%
Zuid-West Friesland	11,7%	17,5%
Zuidoost-Brabant	17,9%	20,0%
Totaal	17,8%	21,0%

Bijlage 3. Kengetallen per regio (groen is een hoger en rood een lager percentage)

Doorstroompunt-regio	toetsadvies 545+ (%)	vwo 3e leerjaar (%)	vwo diploma (%)	naar wo (%)
Oost-Groningen	14,4	65,3	79,2	85,2
Noord-Groningen-Eemsmond	15,7	73,0	81,5	81,2
Centraal en Westelijk Groningen	18,3	82,2	81,8	86,9
Friesland Noord	12,0	68,1	83,2	84,2
Zuid-West Friesland	15,5	74,3	79,6	85,7
Friesland-Oost ('de Friese Wouden')	13,6	70,4	79,6	85,4
Noord- en Midden Drenthe	18,7	80,2	79,5	89,6
Zuid-Oost Drenthe	14,1	69,5	80,0	84,0
Zuid-West Drenthe	7,0	72,1	73,7	90,9
IJssel-Vecht	11,8	74,8	82,8	85,0
Stedendriehoek	16,3	81,1	82,1	88,1
Twente	16,3	75,0	78,7	85,9
Achterhoek	16,0	75,5	83,7	86,3
Rivierenland	18,1	80,0	83,0	85,4
Eem en Vallei	18,1	80,3	83,9	87,8
Noordwest-Veluwe	15,4	73,6	81,7	81,7
Flevoland	11,6	77,4	80,4	84,7
Utrecht	20,5	82,9	88,1	90,1
Gooi en Vechtstreek	26,3	86,1	86,4	92,5
Agglomeratie Amsterdam	17,8	85,3	88,2	89,3
West-Friesland	4,6	74,5	89,8	82,6
Kop van Noord-Holland	8,4	69,4	84,7	83,3
Noord-Kennemerland	12,2	82,1	89,1	88,9
Zuid-Kennemerland en IJmond	10,9	89,6	91,2	92,2
Zuid-Holland-Noord	21,0	86,3	88,5	89,8
Zuid-Holland-Oost	16,2	83,8	84,9	86,7
Haaglanden/Westland	14,7	81,7	86,9	91,1
Rijnmond	13,4	80,8	84,4	89,4
Zuid-Holland-Zuid	14,0	79,0	84,3	83,2
Oosterschelde Regio	13,4	71,7	76,3	81,6
Walcheren	10,8	77,1	81,8	83,4
Zeeuws-Vlaanderen	15,9	66,4	76,9	85,0
West-Brabant	17,0	78,7	83,9	85,9
Midden-Brabant	16,0	79,7	86,3	87,0
Noord-Oost-Brabant	16,7	81,9	84,1	88,5
Zuidoost-Brabant	18,6	76,9	84,4	87,7
Gewest Limburg-Noord	17,3	76,5	82,6	86,1
Gewest Zuid-Limburg	20,6	81,6	82,0	83,7
Rijk van Nijmegen	17,5	84,2	89,9	89,4
Arnhem	17,1	84,7	84,4	89,8